

מאמר 'טללי אורות' - השקפה על טעמי המצות

מתוך הספר 'מאמרי ראי"ה'

לרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

א.

כשאנו נכנסים לתוך אותה החלקה הרחבה להמקצוע הגדול של דרישת טעמי המצות, לא נוכל להפטר מהשתוממות על דלות ההפריה בחלק הספרותי החשוב מאד הזה, שלפי תכנו היה ראוי להיות דשן ורחב הרבה יותר משאר מקצועותיה של דרישת התורה. בדורנו זה הננו מרגישים הרבה את חסרון החקירה במחקר הזה החשוב מאד; הדאגה על דבר חזוק היהדות, העיונית והמעשית, מקפת את החלק היותר נכבד מבעלי הכשרון שבקרבתנו, העומדים במעמד מוצק וקים על בסיס היהדות ונכונים להקריב את נפשם עליה. ולכאורה דבר פשוט הוא, שישוד התחיה ותגברת החיים ואפילו העמדת הכחות במצבם ההוה, צריך הוא להמשך מהזלת אור חיים פנימים, מלח טל של דעה ורגש, הגורם לחבב ולהעמיד את המעשים הנסמכים עליהם. ולתכלית זו הלא העבודה היותר נצרכה היא: הרחבת הדרישה בטעמי המצות באופן עמוק, המלא חיים מקוריים. והנה הראשון אשר האיר את אופקנו בדרישת טעמי המצות הוא הרמב"ם בספרו "המורה". אבל מה מאד נתפלא, אם נביא לידי חשבון את הרושם שעשו כל הגיונותיו בטעמי המצות על כללות האומה ועל היחידים המצויים אצל החקירות הדתיות, מימיו עד הדור האחרון! לפחות מכל הגיון ומחשבה היוצאים מספריו, הביא תנובה החלק הזה, של טעמי המצות; לא נודעו לנו בו כמעט לא עקבות הרחבה, ולפי הערך, אף לא עקבות של חקוי. הדברים מעידים על עצמם, שיש כאן איזה חסרון שהוא צריך להתמלא, בשביל שיכנס במקצוע החביב הזה כח חיים חדש ואור זרוע ומפריא. החוט החורז העובר בתוך טעמי המצות של הרמב"ם ז"ל הוא: יסוד מחית □ עבודה זרה". בזה יש אמנם כח קולטורי יפה של העבר, המפיה ג"כ רוח חיים אידיאליים, גאון לאומי של השתתפות גדולה בבנין העולם הרוחני והתרבותי, אבל בטבעו הוא הולך ומתחלש, כי נקודת הזוהר היותר עליונה אצלו הוא העבר. ואולם באמת הרי היסוד היותר עקרי הגנוז ומקופל בטעמי המצות ונמוקיהן הוא הסתיר; העבר לבדו, אעפ"י שהוא נכבד מאד, מ"מ יכול הוא לבוא עד לכדי ערך של ידיעה ארכיאולוגית, שאין בה תוכן לחיים בפועל, וההוה לבדו בודאי לא יספיק להזריח אור אידיאלי המרומם את הרוח, וממלאהו שירה והופעת קדש. ואולם כאשר יגיע זרם החיים של העבר, דרך ההוה, אל העתיד הגדול ההולך ומאיר, או אז ישתלמו תנאי החיים בתוך הרוח המדעי הזה, הן בעצם יקרת המדע הנשגב הזה לעצמו והן בפעולתו לתחית היהדות. אבל כל עוד שלא יחובר אל העבר זרם מקורי הזורם בכח מהעבר העתיק ומתפלש בכח בהוה ומוסיף אמצ' ואורה לעתיד נשגב המלא צפיות אידיאליות לרוממות וחיים, הוא עלול להלביש את היהדות בצורה ארכיאולוגית. ככה באמת ראינו במערב אירופא מהתנועה הרמבמני"ת, אשר ההגיון של הרמב"ם בטעמי המצות נטל החלק היותר חשוב בציורי היהדות שלו. אמנם נתגדל כבוד היהדות בלב יחידים, והערך ההיסטורי של העבר לקה מקום גדול בפעולות הספרותיות של הדורות שהיו מושפעים מרוח זה. אבל מכיון שאור הנשמה הפנימית של הרמב"ם ז"ל לא זרח שם, שבקרבה נתאחד העבר עם ההוה והעתיד, שזה לא נתגלה בצורה ההגיונית של "המורה", שנשארה עומדת עם העבר, כ"א בצורת הקדושה והתמימות האלהית של ה"משנה תורה" ששמה חדרה ההרגשה העדינה ביד חזקה למעלה מגבול ההבנה ההגיונית ע"כ הספיק רוח הגיון זה רק להליהב את התשוקה לחקר קדמוניותיה של האומה ולשימת לב לכל רכושה הרוחני בתור דבר עבר הראוי לכבוד וחבה, אבל לא להעמיד את היהדות במקור של חיים הממלאים את כל חדרי הלב והמוח, והמעסיקים את הכחות הרעננים היותר פועלים בדעת נפש ובאהבה חיה שאיננה פוסקת.

ב.

טבע הצורה הרוחנית, במקום שהיא פוגשת במכשול על דרכה מאיזו הופעה רוחנית אחרת המנגדתה, הוא: אם תטה את הדרך בשביל האחרונה, אז אף שתשאר בצביונה ותחזיק

מעמד, מכל מקום לא תמלט מאיזה פגיעה ורפיון; אבל אם תסול לפניה מסילה חדשה, ע"י השפעתה של הצורה המנגדת ובעזרתה, אז יוסיף לה הכח המנגד עצמה, עד שתעמוד על ידו על נקודה יותר גבוהה ומזהירה ותצא בזר נצחון חדש בעיקר מטרתה ויסוד חייה: ואחר שהשתמשה בכח המתנגד, אם תמצא את לבבה ישר להרסו יעלה בידה על נקלה. אע"פ שנתחלפו התכונות הפנימיות של המדעים בכמה ענינים רוחנים חשובים, בחילוף התקופות והזמנים, מכל מקום התכונה הכללית הולכת ומקפת את כל הזמנים וחליפותיהם. כשהיתה היהדות צריכה לעמוד על נפשה לשאת את דגל היסוד האלהי בידה, ונפגשה בהתיאוריה היונית של קדמות העולם, הצליח הרמב"ם ז"ל בזה מאד, לא רק בפנותו את הדרך לתן מקום להדגל האלהי להנשא על יסוד החדוש לבדו, כ"א גם בזה שהשתמש בכח האויב, ודבר בבטחה ע"ד השאלה האלהית גם וביחוד עפ"י דרכי המחקר של הקדמות, ואח"כ הגיעו התוצאות להיות מפיקות נוגה על הדרך הכבושה של החדוש, באמץ כפול מלא גבורה וחיים. יחס תורת ההתפתחות בכל מלוואיה, אל היהדות וכל עיקריה, בימינו, דומה הוא לאותה ההתנגשות הישנה של ה"קדמות" עם היהדות בימי הפולמוס היוני הרוחני. ובזה הננו צריכים לדרוך באמץ לב במסלתו המדעית של הרמב"ם, אעפ"י שנשתנו עלינו סדרי הזמנים והליכות ההכרות. ועם כל החסרונות המדעיים שישנם ביחוד בשיטת ההתפתחות, העומדת גם היא עדיין בראשית התפתחותה ועודנה בחתוליה, נאמץ לנו את כל הנצחון של היהדות דוקא עפ"י, דרכיה, הנראים כ"כ מתנגדים לנו לכאורה. כמובן לא בכח השלילי של הנגוד מונח יסוד תגבורת החיים הבא לרגלי פרוצס מחודש הנוולד ע"י תסיסת הפגישה הרוחנית, כ"א העקר הוא בזה שלכבישה אמיצה כזאת צריך שיצא כח שכלי כביר אל הפועל, ומלחמת הקיום הרוחנית הבאה בתכונה רבה מעוררת כח חיים גדול ואדיר מאד. וכח גדול זה יגלה בנשמתנו, כשנשאף לבסס את מעמדנו הרוחני, לא ע"י נטיה פרטית לאיזה שיטה מיוחדת או ע"י התמכרות לאיזה אידיאלים פרטיים, אלא ע"י צירופם של כללות הכחות של האידיאלים, הבודדים כ"א בפני עצמו, המתקשרים יחד לאגודה שלמה, ע"י הזרחת האור של שורש נפשנו. צירוף זה מופיע הוא את האור החדש בתכלית גבהו במעלות החיים, וההפריה הנצחית שבסגולת הצירופים המתמידים, נותנת לנו ערובה נאמנה, שגם לימים יבאו, כשזמירות "חדשות" ישמעו והתביעות השכליות והתרבותיות יקחו להן סגנון חדש, גם אז יהיה לנו מקור חיים פתוח לרוחה, לחולל גדולות וחדשות ביד התבונה הבוררה, המחברת יחד את המון אורותיה, ומוצאת בקרבם את ההולדה הרוחנית הרעננה תמיד.

ג.

לכאורה היה ראוי להיות המוסר המוחלט העמוד היותר עקרי להעמדת אידיאלים נצחיים, שבהם נמצא אח"כ תעופת החיים המוחלטים, ולכשנמצאהו מיושב במגמות המצות בהרחבה בכלל ופרט, כבר היה עלינו למצוא את אותו הטל של תחיה שאנו מבקשים, אבל אל לנו לשכוח, שאין להשען על יסוד אשר כבר הונף עליו הגרזן להרסו, טרם יהיה מבוצר לנו כל צרכו במובן הנצחיות שיש לנו רשות לבטאה. המדע הוא מתקומם עתה גם על המוסר ידידו מנוער. אמנם לא תהיה תפארתו על דרכו זה; הוא אמנם יחליף את המטבע מצד אל צד, אבל לעולם ישאר בתכונתו העצמית; הוא מתקומם על המוסר החברותי, בשם התביעה הפרטית, שהיא ג"כ תביעה מוסרית. אולם סוף סוף הננו צריכים להגיע עד עומק החזיון במקורו הפסיכי. התביעה הפרטית, שאיננה מכרת שעבוד לשום כלל, המבססת את האנרכיות בצורתה היותר איומה, היא ג"כ נובעת מתוך הדחיפה הפנימית המוסרית והמדעית היותר גבוהה, שאיננה מכרת את הכלל לחטיבה שיש בה חלקים של עובדים ונעבדים, פועלים ונפעלים. המוסר האידיאלי במרום טהרתו איננו חפז להכיר אישיות מיוחדת; כל ענג וכל צער הוא מורגש בשוה היכן שימצא בכל חלל המציאות הרחבה לאין סוף, ע"כ אין כאן כ"א אינדיבידואי מוחלט. ההרגשה הזאת בעצמה, כשהיא משתפלת, היא נזקקת להרס כל מוסר חיובי, הבא מצד זיקוק של נמצאים חוציים. אמנם שתי הקצוות הקיצוניים הנם רק התוים לגבולי "פרדס הטיול" של רוח החיים והדעה, ולעד לא ישגו לא בנקודת הרום של שלילת הפרטים מפני זרם הכלל, ולא בנקודת השפל של הכחשת הכלל מפני ריאליות של הפרטים, הקרובים והמרגשים.

ד.

הכח המסויג, שהרוח הגדול עומד בו לעד, הוא מבונה לא מרוח אחד פרטי, אפילו אם יהיה נחמד ונעים ואדיר כהמוסר המוחלט בעצמו, כ"א מרוחות כלליים, אשר במזגם ואריגתם

האורגנית יציגו לנו את חזות הכל, ויבטיחו לנו מזון לקיום האידיאליים ותוצאותיהם המעשיות והשכליות. כשאנו נושאים את עינינו אל האופק הרוחני הרחב אנו מוצאים אתנו משתרע לפנינו, בארבע רוחותיו הממלאים את כל חללו של העולם התרבותי: הרוח האלהי, רוח המוסר המוחלט, הרוח האמוני, ורוח הלאומי; (א) רוח אלהים, הכללי, החפשי והמוחלט, הרם מכל מדע ורגש; ודוקא מתוך רוממותו על כלם הוא מכשיר את המקום לכל התרחבות החיים של כל המדעים וההרגשות היותר אדירות ויותר כוללות ומקיפות את כל המצב הרוחני של ההויה כולה; (ב) רוח המוסר המוחלט, שהוא בא באנושיות בתור תוצאה מסובבת מתוך התביעה האלהית, המתנוצצת בנשמתה הכללית של האנושיות ומתגלה לפעמים גם בתור חזיון אדיר לבדו בהעלמת מקורו; (ג) רוח האמונה, היא האספקלריא שמתוכה תראינה באופן הקרוב למעשה והליכות החיים, כל התיאוריות הנכללות באורח אצילות ברוח האלהי העליון, וברוח מוסר המוחלט; (ד) רוח הלאומי, הקובע את התחום החברותי, בהשלמתו המוגבלת, מקבל לתוכו את כל האורות במטבע המיוחדת לו ונוטל ג"כ תמציות רבות מהצדדים של ההכרות והנטיות הכלולות בשלשת צדדי הרוח, העליונים ממנו והקודמים לו. כמובן, יש המון רב של חזיונות החיים ואידיאליים נשגבים, שבכל פרט ופרט מהם נוכל להכיר את החותם המיוחד של אותו דרך הרוח, שממנו הם נובעים. אפס, התכסיס השלם לא ימצא כי אם בהשפעה השלמה של ארבעת הרוחות הללו במילואם, וביותר בשילובם האורגני וביחושם החי והאהוב זה לזה, בכל זרמי החיים ההולכים ומסתעפים. ההתבוללות הכימית נהוגה בחיי הרוח באופן מפליא וחרیف מאד, על כן אי אפשר כלל באמת למצוא תכונה נקיה של רוח אחד מאלה, שלא יהיה מעורב גם כן בצחצוחים רבים משל חבריו. ולמרות כל אלה נמצא בכל עת שאיפות המגבירות את מהלכו של רוח אחד, עד שיתר הרוחות לא יתראו בצורה בולטת בפנים, ולפעמים יבא מזה טשטוש של פרצוף עד כדי קלקול תואר עד שיבוא הדבר שוב למצב של משקל הרמוני המחזיר את תפארת החיים על מכונם. באספקלריא של קודש הננו רואים את שתי הנקודות הקיצוניות של "האני", המשפיעות חיים כאחת להצדקה היותר עליונה ולהאנרכיה היותר מקולקלת, שהיא מוכרחת למצוא את האור העליון מתוך עומק התהום של הריסתה המוחלטת, המושיבה אותה עד דכא; והן פועלות יחד לבלול יפה את כל הזרמים המוגבלים של ארבעת הרוחות הכלליות, הסובבות עולם ומלואו. בכל פנה של החיים המעשיים והרוחניים שנמצא בה איזו מגרעת, חסרון טעם וצד של בחילה, בפועל או בספרות, הכל בא רק מפני איזה חסרון בשיווי המשקל והערך ההרמוני בין הרוחות הכלליות הללו. כנסת ישראל, הכוללת כל ברוחה, ההיכל המקודש להשם הגדול המאיר את העולם כולו בכבודו, מוטבעת היא להיות מושפעת לרויה ממשקלם המלא של אלה הרוחות בצביונם השלם: אם התגבר איזה רוח והשני נתעלם, סבב לה הדבר חולשה נכרת; וזה יבא גם מסבה של חולשה קודמת. אפילו הנטיה האלהית הערומה בלבדה, לא תמלא ספקה של אומה זו, המוכללת מכל ושואפת אל כל, וממילא היא מכרת ששאיפה אלהית אמיתית ממולאת היא לעד בשאיפה מוסרית, אמונית ולאומית בכל מלוייהן, "שם מלא על עולם מלא". וקל וחומר כששאיפה מוסרית, אמונית או לאומית לבד מתרוממת להפרד מכללות המרכבה העשלמה, שכבוד אלהי ישראל שוכן עליה, שמיד מתגלה קלקולה בתור "משבר" והיא מוכרחת לשוב אל מקומה ולהאחד עם הטטראמולין, השלם במילואו. שלום העולמים, שהוא נחלת ישראל, היוצא מפורש מחזון הנביאים, עד כמה שהיתה האספקלריא הנבואית יכולה להראות, והמשורג בכל ההגיגות היותר נשאים שבעומק הדת, מקורו הראשון מוכרח להמצא במעמד הרוח של השלום הפנימי. ארבעת הרוחות היסודיות, המטביעות את חותמן על האנושות כלה, וכבודן מלא עולם, מוכרח הדבר שכ"א ואחד תהיה לו אבטונומיא שלמה לשכלולו הגמור בחיי היחיד וחיי החברה הכללית. ומתוך המגמה של השלטון היחיד, הנדרש להמצא בתוך כל רוח חשוב המקיף חזיונות החיים בשלמותם, תצא למתאחדים בצד השטחי שלהם תכונת הפרוד וחפץ ההתנגדות למלוי רוח אחר ותוצאותיו. וחסרון זה יתוקן רק עם ההתפתחות המלאה, המביאה את הדעות בתוך מערכה אורגנית שלמה, שכ"א מתמלאת לא מחורבנה של חברתה כי אם מתחזקת בשכלולה והרחבת שלטונה. וכשהתפתחות, המרחבת את שלטונה המדעי, פוגשת בכל אלה יחד, מתגלה לפנינו זרם חדש המתראה לנו בצורה מבהיקה מאד בתור נושא כללי לטעמי המצות, המבטיח לו מעמד היסטורי איתן גם לעתיד. ומקבוץ כל הרוחות הללו יחדו יתגלה האור האלקי במלואו וטובו האפשרי להיות מופיע לעינינו.

ה.

האורה האלהית, המוסרית, האמונית והלאומית, הנמצאות במצב של פרוד ושל התנגשות במלא העולם, באור ישראל הן אגודות כולן, עד שעבודה לא מועטת הננו צריכים למען נוכל למצוא את הקו המבדיל ביניהן בהשפעתן על היהדות המעשית. אמנם למען תהיה האנושות מאושרת ושלמה בכל פנותיה, מוכרח הדבר שאלו האורות יאירו בקרבה בשלמות גמורה כולם יחד במצב אורגני מתאים, במצב כזה שיפתור את כל שאלת הרוח, של היחידים ושל העמים, בפתרון סוציאלי רוחני, בסגנון שלם ומרהיב המשתרע במרחב של האחדות האלהית. כשם שישנם צופים למרחוק לפתור במובן זה של הסוציאליזם את שאלת החומר של האנושיות. התיאולוגיה הרגילה סוברת אמנם שהכרח הוא שהדתות תהיינה עומדות זו לעומת זו במעמד הנגוד, ושהאחת בהכרח מכחשת את חברתה בתור הכרח עצמי, וכשהיא באה להזקק להשאלה המוסרית של הסבלנות מוכרחת היא לפנות אל הספקנות באמונה ולפקפק הלב. ובזה היא מתאימה לאותו פרי הבוסר של המעמד האישי והלאומי, האינקוויזיציוני והסוציאלי, העומד במצב של נגוד ותחרות כל זמן שלא נתפתחה יפה החברה האנושית. אולם המעמד של השלמות הגמורה ברוח האדם שואף להתרומם מכל מיני סתירות ונגודים: הוא יכיר את כל צדדי הרוח כמכון אורגני, שאמנם הבדל המצבים לא ימחק, והחילוק שבין עיקר וטפל, גבוה ונמוך, קודש חמור וקודש קל, ובינם לבין החולת ישאר: אבל לא בצורה מכאבת ומביאה קטטה ורוגז נפש, כי אם בערך שוה לחלוק האברים בגוף ולחלוק כוחות הנפש בחיים הרוחניים השלמים. שכל אחד מהם יכיר את מקומו ואת מקום חברו, בין שהוא יורד ממנו ובין שהוא עולה עליו. כשאור ישראל יוצא ומופיע בעולם ומסיר בזרוע עז ויד רמה את כל החשך והערפל, אשר נטפלה עליו מפני מניעת הכרתו העצמית. מיד מתגלה בעולם סגולת האחדות, המתממת את כל הכחות כולם להופעה שלמה וכלולה, ומשארת עם זה את כל היותו הפרטית של כל אחד ואחד. העולם הרוחני כלו בכל צדדיו מתארגן לחטיבה אחת, שגם אותו הכרח מלא הקטטות ושל האמונות מתמלא שלמה ואורה; ומ"מ ישאר הפרש מסוים בין המעלות האמוניות השונות ובין הערך אשר בין רוח אחת לחברתה, עד שמהקבוץ הכללי תתגלה מאליה התכונה המרכזית של לב האמונות, שתעטה אורה והדרת קודש על כל יתר סעיפיה האורגניים, שכל אחד יכיר את ערכו ומקומו. השלוב התכוני הזה, המכיל בקרבו את אוצרו המובטח להכנת המצב של ההתפתחות היותר משוכללת, אי אפשר להיות מושרש בעקרו כי אם בסגולה לאומית כזאת, שהאורות העליונים של הנטייה האלהית, המוסרית והאמונית, יהיו מזוגים בה יפה בעצם בחטיבה מתאימה, בלא נגוד ומכשלה פנימית. ואת הסגולה הנשגבה הזאת אנו מוצאים באור הזרוע בטעמי המצות כולן והמוטבע בהן באופן שהוא נשאר בכל מעמדי החיים למקור נאמן לכל התביעות התרבותיות, הרוחניות והמעשיות היותר מתקונות. ההתאמה ההרמונית הזאת שעל ידה מתאחדים ארבעת הרוחות הללו לרוח חיים אחד מלא ועשיר, היא נותנת אל טעמי המצות ותכונותיהם את המאור האמוני של האור האלהי, העומד למעלה מכל התפלספות רגילה בחכמת הדת. ואותן העלילות הנפלאות, שהתולדה הישראלית מרופדת עליהן. הנושאות בתוכן את טל האמונה במלוא חייה, מתגלות לעינינו בכל אמתת תומתן.

ו.

אחדות המציאות, בשאיפתה להכלל בהחיים האלהיים העליונים הכבירים והעדינים, המבוצרת בכנסת ישראל באחדותם של כל הזרמים הרוחניים וכלולים ברוח לאומיותה בתכסיס היסטוריאלינה יכולה להניח את רוח החיים שבפסיכולוגיה האנושית להיותה נחלקת מרוח החיים הקוסמולוגיים שבכללות המציאות; הענקיות הגדולה של האנושיות מגעת היא עד כדי השתלמות של התאחדות גמורה עם החיים הקוסמיים בכל עשרם והדר גאונם, התאחדות רוח האדם ברוח אלהים ושלטונו של האדם על יצורי עולמים במגמה אידיאלית על ידי אור אלהים החי בקרבו, שהחל להתגלות בו שלטון זה בנסים ונפלאות של יציאת מצרים, שחקקה לישראל את בסיסו ההיסטורי. וההתפתחות המתקמת והולכת הלך ועולה ואינה נחדלת בכל שדרות ההווה, הולכת ומתפשטת גם כן על הרוח המופשט של האנושיות, אשר רק חסרון שכלולו הוא שגורם שאינו יכל להתפשט על גבולים רבים שונים והפוכים להזריחם כאחד באור החיים. ובכן רק לשנות מספר תחזיק הנשמה המשכלת מעמד בגבולי הצמיחה, הגידול והחיים הפיזיולוגיים, והעריגה הכללית אל הנעלה מאלה הגבולים תמשוך אותה לסוף אל על. אמנם בהתכללות הרוח הכל יוזרח כאחת ובבת

אחת. הנשמה העליונה, כשם שהיא חיה ומחיה את הספירות העליונות היא עומדת להחיות ג"כ פגרים מתים; ורוח ישראל בכל מקום שהיה גנוז, גם קודם שנשתכללה החטיבה הלאומית בכל מילואיה, גם בעוד היה מבולל עם האנושיות הקדמונית, הניח שם את הכרותיו, אשר חזר ולקחם ע"י אור תורה והופיעם באחרית הימים גלוי לכל העולם ב"תחיית המתים מן התורה". ההתארגנות של שכלול הרוח והשלמתו הקיצונית לא תוכל לעמוד בחצי הדרך ועדי עד תרדף ותשיג את מטרתה. קדימותו של שכלול הלאומיות לעומת האנושיות, והאחרונה לעומת הקוסמולוגיות, היא בעצמה מקדימה את התחיה הלאומית הפרטית לפני התחיה האנושית האורגנית שעליה נתנבאו כל הנביאים; ואת האחרונה לעומת התחיה הגופנית המקפת את כל ומגעת עד התחיה האינדיבידואלית בכל הדרת כבודה, שהשכל והדמיון, החוש והטבע, עומדים בה בחוברת. ובדרך הנצחית הארוכה אין כנסת ישראל נלאית, היא דורכת "על במתי ארץ" ושואפת תמיד ל"נחלה בלי מצרים", שבה תעמוד יחד באגודה אחת עם "כל המעשים וכל הברואים". וכל התדקוטה הנוראה של השאיפה הזאת אינה מהפכת את שאיפתה הלאומית המעשית לחומר ערפלי העלול להמשך מכל כה מושך, כ"א היא מוסיפה לה תמיד אומץ ובהירות יחד. כי הקבוץ השלם של תמצית כל זרמי החיים יחד מונח באוצרה "אור עולם באוצר חיים".

ז.

הפחם נותן אותה מדת החום אשר נצברה בקרבו בהתהוותו. חק יצירה זה של השוית המשקל שבין כח היצירה לכח ההשפעה של הנושא, הוא כולל ג"כ את חיי הרוח, את אצילות הדעת והמוסר. וע"פ זה אין המצות מיוחסות אל טעמיהן בתור סמני זכירה מלאכותיים כ"א בתור נושאים פועלים, ההולכים עם סדרי השלמת ההויה בצדה המרכזי, המוצא את מקומו היותר מבורר באנושיות המבוכרת של כנסת ישראל. האהבה, עדן החיים, החודרת עד האהבה המינית בפנותה לקראת הויית החיים ושלשלת השלמתם מדור לדור ומתקופה לתקופה, התשוקה האלהית של העלאת נר החיים הולכת היא ומתרכזת בתוך כל האידיאלים הנשאים ממלאי החיים. והם נוטעים אלה האחרונים, את כל הפרחים היפים נותני הריח הטוב, אשר בכל פרדסי האהבה המינית המעוטרת בחיי תום ואושר, שהנטיה האינדיבידואלית השפלה הכניסה פה את שמריה, באש זרה ושורפת, שהוציאה את חרפת הערלה, בתכונתה הפסיכית והפתולוגית. שאיפת ההשתלמות המעשית והרוחנית, להכשיר את הבשר והרוח אל אור האהבה הממלאה עז ואורה את כל גדות החיים, ע"י ניצוצה הפנימי של תשוקת יצירת החיים והזרחת אורם בתכונתם היותר אידיאלית, אוצר אור זה בכל זהרו ואורו, בכל מילואו וטובו, גנוז הוא לעד בחותם אות ברית קודש של מצות מילה. החיים המוסריים לא ישתכללו בכל מילואם כ"א ע"י מקורם האלהי. המקור האלהי לא יתן את פריו למעשה של הכשרת תרבות חברותית, כ"א ע"י תיקון מדיני המתכונן תחלה בגוי איתן ומוכשר ביותר, הראוי להיות בתור עם לבדד. לא מתגדר בלאומיות מיוחדת היכולה לעמוד בלדתה של תחרות עם כל מיני הרוחות הלאומיות, שאין להם כ"א חוג מטרתם הכנוסה וסגורה בלאומיותם או בתנאי החברה שהם יוצרים, כ"א עם תמצית המוכשר לספוג בקרבו את כל כבוד גוים, את מבחר האידיאליות האנושית המחולקת, ולהפיצם אח"כ כדרך כניסתם בתוספות שכלול ועבוד ומטבע הגונה וקבועה של חותמה הבולט והמזהיר. המצות הלאומיות כולן, הקשורות בארץ ישראל ובמרכז המקדש דוקא. וכן התרכזות הנטיה של עבודת אלהים מתוך האידיאלים היותר רחבים, נשאים ורוחנים, דוקא בתוך אותה המסגרת הפשוטה והטבעית, שגם הנפש הילדותית יכולה לסופגה. זאת היא אחת מהתכונות היותר קבועות לטבע התרכזות החיים השלמה, המחברת את הרום עם השפל שמרוממת ע"י זה את הרגשות השפלים ומעדנתם, ומנמכת את האידיאלים המרוממים שיהיו מעורבים עם החיים. וזאת היא תכונת עבודת הקרבנות, שבשכלולה צריכה להתרכז דוקא במקום אחד מיוחד בכל האנושיות "בהקבץ עמים יחדו וממלכות לעבוד את ד', עם כל רוממות התרבות צריך שישמר הטבע "בריא אולם". וכל חיי הילדות עם מראה שובבותם מוסיפים זר רענן על ראש הזקנה האנושית המלאה חכמת עולמים. זרמי הזמנים משתנים בתוארם, אבל חוט החיים אחד הוא ועובר בכל. חותם ההבדלה בין ישראל לעמים, בראשית ימי הצמיחה, נעוץ הוא בזכירת יציאת מצרים □ ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה". התרבות ההיסטורית הלכה הלך ואור, הגרעינים אשר נזרעו מאור ההתרכזות האלהית המוחלטת פעלו, בדרך ישר או מסובב, על כל החיים. התנועה הנסתרת המתחוללת

באנושיות, כשחלק גדול ממנה מתנעע תנועה גלויה, היא כבירת כח מאדוּתחייית האומה לעומת העתיד פונה היא בכל רכושה ממש תנועה הפכית מזו של יציאת מצרים. היא הולכת לקראת ההתאחדות עם האנושיות כלה, באורח אורגני, אחרי אשר יוכשרו האברים כלם אל ההשפעה השלמה. הזרמים המוסריים החפשים הנם הולכים ונעשים בתקופת ההתבדלות להכשיר את החיים אל ההתארגנות המחוברת.

ח.

הנטיה החפשית של המוסר לקראת משפט בעלי החיים בכללם ודרישת זכויותיהם מהאנושיות גנוזה באורח פסיכי טבעי בעמקי תורה. באוצר האנושיות הקדמון, כ"ז שזרע האור הרוחני (אשר אח"כ התבצר בישראל) היה מפוזר ביחידים בלתי מסומנים באריגה לאומית, לפני אשר נפלו הגוים ללשונותם, כבר עלה המוסר עד דרישת משפט בעלי חיים, ו"אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה". "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ, ואת כל העץ, אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה". אולם כשירדה האנושות עם השתכללותה ולא יכלה לשאת את זהר האור הגדול "ונשברו כליה", היתה ההעתקה מחברת החיים, שהיא מתעלה עליהם בעילוי רוחני אמיץ, עתה נדרשת מאד, בקמוץ כח הצדק והיושר בין בני מינו, למען יוכלו אש אלהים זה הבוער באור כהה מאד, לחמם את הלב אשר נתקרר לרגלי המון החיים וסבוכיהם; שנוי הדעות והנטיות, הדרכים והגבולים, דרשו לקבץ את כל חוב מוסרי אל מרכז האנושיות לבדה. אבל מהלך האידיאלים ההולכים ומתפתחים לא ישאר סגור לעד; כשם שתצא השאיפה הדימוקרטית החיצונה ע"י ההשתלמות השכלית והמוסרית הכוללת, כש"לא ילמדו עוד איש את אחיו ואיש את רעהו לדעת את ה' כי כלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם", כן תצא השאיפה הצפונה למשפטי בעלי חיים מנרתיקה בבא עתה. ומכשיריה הן המצות המוגבלות לחלק זה ביחוד. אמנם גערה נסתרה יש בקמטי תורה באכילת בשר, כי רק אחרי אשר "תאמר אכלה בשר כי תאוה נפשך לאכל בשר אז תזבח ואכלת". הנה לא תוכל לעצור בעד נטייתך כי אם ע"י כבישה מוסרית, וזאת הכבישה עוד לא באה עתה, עוד היא נדרשת לך בשביל חוגים יותר קרובים אליך. בשגם ההשתלמות הרחוקה צריכה ג"כ, אחרי נפלה, התאמצות חמרית, שמילוי כח זה ידר: לפעמים את מזון הבשר, שהוא מס המעבר לתקופה יותר בהירה, שבעלי החיים כלם אינם פטורים ממנו, כאשר הרבו לעשות כן גם בני אדם בכל מלחמותיהם היותר צודקות, שהיו נדרשות להם למעבר אל עלייתם הכללית. זאת היא מעלתה של המוסריות כשהיא מחוברת למקורה האלהי, שיודעת היא עת לכל חפץ, ולפעמים היא כובשת את מעינה בשביל לקבץ כח לתקופות הבאות. מה שלא יוכל קצר רוחה של המוסריות המנותקת ממקורה לשאת ולסבול. כשהתאוה הבהמית היתה מתגברת לאכילת בשר, אז אם בשר החיים היה כולו בכלל האיסור, לא היתה ההריסה המוסרית, הנכונה תמיד להמצא בעת הכושר, מבחנת כלל בין אדם לבהמה, חיה ועוף וכל רמש הארץ. הסכין, הגרזן, הג'וליטינה או זרם האלקטרון היה עובר על כלם כאחד, כדי למלאות את הקיבה הזוללה של האנושות המקולטרת. הנה באו המצות בסדר אכילת הבשר בצעדים המובילים אל המטרה העליונה. החיים המותרים לאכילה הנם מוגבלים מהיותר נאותים לטבעי האדם. כסוי דם החיה והעוף שהעול הנעשה עמהם הוא יותר נכר ובולט וקרוב להתגלות, הם אינם ברובם סמוכים על שולחן האדם ואינם מטרידים אותו בטפולם ובשכלולם "אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ישפך את דמו וכסהו" הכרת החרפה היא התחלת רפואת המוסר "למען תזכרי ובושת בכפרי לך": כסה הדם! הסתר חרפתך! הפעולות תעשינה את פרין, בהמשך הזמן תחנכנה הדורות. המחאה האלמת כשתבוא עתה תהפך לקול מרעים ברעש גדול ואדיר ותצליח את דרכה. צווי הזביחה, במערכה מיוחדת, בהקלת הצער, כבר תופס הוא את הרושם שלא עם דבר של הפקר, עם אבטימט שאין בו רוח חיים הנך עוסק, כ"א עם נפש חיה. מה שכתוב "בהקפת הגויל" של אותיות כאלה יקרא לעתיד, בעת הכשר הלבבות. רגשי הלב של החי, רגשי המשפחה שלו "אותו ואת בנו", ומעבר מזה הפרעת רגש המוסר בידיים בזה שהאכזריות בולטת דוקא על ידי הריסת המשפחה "שלוח האם מעל הבנים", היא מתקבצת להד של דימונסטרציה אדירה לקראת העול הכללי, המעורר כל לב ומרוה טל חיים גם לנשמות נדחות אטומות לב מרוב חלי

וקצף; הבהמה המתפרנסת על שלחן האדם, אין המחאה האלהית יכולה לבוא נגד זכויות האדם עליה, כ"א בזמן מאוחר מאד, אשר פינוק הטעם של העובדים כבר יהיה למקור של נדבה קבועה וצדק גלוי, "והאלפים והעירים עובדי האדמה בליל חמיץ יאכלו אשר זורה ברכת ובמזרה". איסור החלב בא לעומת זה בקול ענות חלושה. אם בהכרח, למען חזק כחותיך, תזבח את החי אשר עמלת בהזנתו, אמנם לא בשביל התאווה הפחותה של הזלילה התאונית הבוחרת במשמון, ביחוד אצל האדם הילדותיתעשה זאת. הלוקסוס הפראי של אכילת חלב ודם. בתור "רווחא לבסומא" כשנאסר נוטל הוא את העוקץ היותר חד של הזלילה האכזרית, אשר תוכר פעולה זו רק בביסוס שלם של תרבות משוכללת העתידה לבא. גזל המשפט של הרכוש הולך הלך ומתרשם באיסור שעתנז; לא לך להתאים את חופש השמוש של הצמר הנעשק מהכבשה התמה עם השמוש הרחב של הפשתן הבא לך בעבודה קולטורית כשרה ונעימה; עוד אמנם יעלה החי במעלה קולטורית ע"י הרדיה המוסרית העליונה, עד שהשתתפותו האידיאלית עם התכונה היותר מלאה כבר תהיה לא נפלאה ולא רחוקה, ע"כ קח לך בציצית לתכלת ולבגדי כהונה בחופש והרחבה תערובות צמר ופשתן דוקא. תערובות הבשר והחלב זהו כבר עון כבד, עבודה משוחרת כולה בעושי החיים, עושי הנפש והרכוש; והחלב, הטבעי כ"כ ליונק הרך, למען יתענג על שדי אמו, לא נוצר רק להלעיט בו את קיבתך, בהיותך כ"כ קשה ואכזרי עד כדי אכילת בשר; זכות היונק קדומה וטבעית יותר מזכותך עליו! וכשם שכיסוי הדם מקרב את ה"לא תרצח" עד גבול החי, ואיסור בשר בחלב וכלאים את ה"לא תגזול" ו"לא תעשוק", כך מקרב הוא איסור הטריפה את חובת הסעד וביקור חולים אל גבול החי; רחם, לפחות, על האמלל, אם ערל לבך מרחם על הבריא והחזק! הגרעין הזה כשנזרע במעבה האדמה של שדה אשר ברכו ד', הולך הוא ועושה פירותיו. צריך הוא לטפולו כנוס כל הרוחות אל המרכז הלאומי, כדי שלא יהיה הד הקול המוסרי קול של חלושים, בעלי נזירות ופחדנים, כ"א קול חיים אמיצים ועליזים. בחינות קטנות רשמתי פה, אבל הדרך ארוכה ורחבה. לא רק קול של רגש מסתתר הננו צריכים להביע, לא רגשי לב הנאמרים לשם טיפולה של היהדות בגלות, אשר היא שמה הולכת ומתנונת, כ"א "קול אלקים בכח", קול "חוצב להבות אש", המחובר מארבעת הרוחות העושות את המחשבה שלמה. "ונחה עליו רוח ד' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ד'". □□ כללו של דבר, אחדות המחשבה ע"י קבוץ כחותיה וכל זרמיה השונים, היא המביאה לידי התאחדות הכחות הממשים והתארגנותם. וכל אשר אנחנו סובלים מפגעי הדעות המתגלמות בחיים ובספרות איננו בא, כ"א מפני הפרוד של הרוחות המיוחדות, שכל אחת אינה הפצה לראות בשכלולה שכל חברתה, ואינה מתרוממת למצא את אשרה במיזוגה עם כל הרוחות, הנראות שונות ממנה, בדרך חבור אורגני, המכיל בקרבן את אור החיים והשלום. המקום היותר עלול לקבל בתוכו את שפעת כל הזרמים כולם, האלהי, המוסרי, האמוני והלאומי, בתכלית החיים והאורה, אשר פרוי יוכל להיות נכר בקרוב בימינו, ושרשיו יכו בעומק להיות למחיה לדור דורים הוא החלק הנעזב כמעט של דרישת טעמי מצות אשר יזריח אור גדול על העולם המדעי של היהדות, לשובב את נתיבותיה. אמת הדבר שמאז גנוזות היו כל אלה הנטיות ברוח האומה, אבל הגלות צמקתן, ובתוך הנטיה הנכרת האמונית לבדה נכללו בדרך עבור שלשת הנטיות הנשארות. הרוח לא נתן מנוח, ולפעמים התפרצה איזו נטיה לצאת באופן מובלט, כמו: הנטיה האלהית ע"י הפלוסופיה והחסידות; המוסרית ע"י ההומניות לכל צבעיה; והנטיה הלאומית ע"י תסיסתה בימינו. אמנם כל אלה הרעישו את היהדות האמונית בצאתן ממנה והרבו את חבליה, המעיטו את לשדה במצנן ממנה את ליחה. ע"כ הננו רואים ומשתאים על נפילת היהדות האמונית אחרי ההתעוררות הלאומית דוקא; וזהו פשוט מפני שהוא לה המשבר המאוחר, אשר מצץ את דם התמצית שהיה בלוע בקרבה עד זמן האחרון. לא יוכלו אלה הדברים ללכת במסלולם הפרוע. הננו נזקקים לתקן ברוח גבורה ודעת את הקלקולים שקדמו; ועלינו להשיב את כל הרוחות, אשר נתפזרו, אל מרכזם, לאסוף נדחי ישראל ונפוצות יהודה הרוחניים, ומתוך קבוץ גליות הרוחני יתעורר כח הקבוץ החמרי, להאסף אספה אל אדמת הקודש, אל המקום המוכשר להוצאת האידיאלים כולם במתכונתם מן הכח אל הפועל, לא ע"י יחידים וכתות, כ"א ע"י האומה, ע"י כל קהל עדת ישראל, אשר יציץ ופרח בארץ חמדה, בנחלת צבי צבאות גוים. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם. □ תחכמוני, תר"ע

